עין משפט
נר מצוה

צח א מיי' פי"ח מהל' מתנות עניים הלכ' יב [וסי"ד מהל' אישות הלכה יט] טוש"ע י"ד סי' רנב סעיף ד [וטוש"ע אה"ע סי' עח סעיף ב]:
צט ב ג מיי' פי"ד מהל' אישות הלכה יט סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' עח סעיף ג ד:
ק ד מיי' פי"ח מהל' ה סמג לאוין פה טוש"ע שם סימן עט סעיף א וסי' לד סעיף ז:
קא ה טוש"ע שם סימן עט סעי' ב:
קב ו מיי' פי"ב שם הלכ' א ב סמג עשין מח טוש"ע שם סימן סט סעיף א ב:
קג ז מיי' שם ופי"ט שם הלכה א סמג עשין מח טוש"ע שם סעיף ב וסי' קיא סעי' א:
קד ח מיי' פי"ב שם הלכ' א [ב] ופי"ט הלכה י סמג שם טוש"ע שם סימן סט סעיף א ב וסימן קיב סעיף א:
קה ט מיי' פי"ב שם הלכה א ב ופי"ח שם הלכה א סמג שם טוש"ע שם סי' סט סעיף א ב וסימן לג סעיף ג וסי' לד סעיף א:
קו י מיי' פי"ב שם הלכ' א סמג לאוין שם טוש"ע שם סימן נח סעיף א:
קז כ מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סי' קיב סעיף א:
קח ל מיי' פי"ט שם הלכ' ג סמג עשין מח ולאוין פא טוש"ע שם סי' קיא סעי' ב:

◆

תורה אור השלם

1. הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם: ישעיה נח ז

2. קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים וְתֵלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת וּרְבוּ שָׁם וְאַל תִּמְעָטוּ: ירמיהו כט ו

◆

תוספות רי"ד

פי' ואפילו בכדי דמיה דחד פדיון תקינו ליה רבנן ולא שנים ורשב"ג אומר אין פודין את השבויין יותר על דמיהן מפני תקון העולם ופי' משנה הוא בסוף פרק השולח (דף מה.) איבעיא להו מפני תקון עולם משום דוחקא דציבורא א"ד משום דלא ניגרו (לגרבן) ונייתי טפי. ת"ש דלוי בר דרגא פרקה לברתיה בתריסר אלפא דינרי. אמר אביי מאן לימא לן שברצון חכמים עביד דלמא שלא ברצון חכמים עביד הלכך מפני תקון העולם הוא שלא יהא השבויים מעלין את השבאים לדמים יקרים. לפיכך אין מלמדים לפדות השבוים יותר מכדי דמיהן: ת"ר נשבית והיו מבקשים ממנו עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה דברי ר' רשב"ג אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה הרב מפרש נגד כתובתה כנגד כל הכתוב בכתובה כגון מנה מאתים ותוספת נדוניא וכל מה שהיה חייב לה ליתן אם בא לגרשה) ואם לאו אינו פודה. פי' שלא היה תנאי כתובה גדול מן הכתובה ופסק רבינו יצחק ז"ל כרבי ואינו נ"ל דקי"ל כר' מחבירו ולא מרבו: לקתה בחלאים חייב לרפאותה אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא א"ע רשאי פי' דרפואה כמזונות [...]מיא וכשם שיכול לספוקי מזונותיה על גיטה וכתובה ה"נ יכול לספוקי רפואתה ולא דמי רפואה לפדיון: ת"ר אלמנה ניזונית מנכסי יתומים ואם צריכה רפואה ה"ה כמזונות. פי' תרווייהו חיותא נינהו רשב"ג אומר רפואה שיש לו קצבה מרפאים אותה מכתובתה. פי' דכיון שיש לה קצבה כמה רופא לוקח עליה לא דמי למזוני דמזוני לית להו קצבה ורפואה שאין לה קצבה ה"ה כמזונות. קריבה דר"י הוו להו איתת אבא דהוה צריכה רפואה כל יומא. פי' היה מפרנסין אשת אביהן אתו לקמי' דר"י א"ל [...]לי קיצי לה מידי לרפואה. פי' כדי שתהיה לה קצבה ותתרפא מכתובתה אר"י עשינו עצמינו כעורכי דיינין. פי' שאינן כשרים ומלמדים טענות לבעל דין. מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר פי' כשהשיאן עצה ולבסוף כשנתחרט מעיקרא סבר ומבשרך לא תתעלם ולבסוף סבר אדם חשוב שאני משום ולזות שפתים הרחק ממך. בעי מימנע נפשיה מליזותא ת"ל דוקא יורשים שאין חייבים בפרקונה אין חייבים ברפואה שיש לה קצבה אבל בעל שחייב בפרקונה חייב אפי' ברפואה שיש לה קצבה: מתני' לא כתב לה בנין דכרין דיהוון ליכי מינאי אינון ירתין כסף כתובתך יתר על חולקיהון דעם אחוהון חייב מפני שהוא תנאי ב"ד בנן נוקבן דיהוין ליכי מינאי תהוין יתבן בביתי ומתזנן מנכסי עד דתלקחין לגוברין חייב מפני שהוא תנאי ב"ד. פי'

[א]אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהם מפני תקון העולם [ב]הא בכדי דמיהן פודין אע"ג דפרקונה יותר על כתובתה ורמינהי נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה בכתובתה [ג]פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה ר"ש בן גמליאל אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה אם לאו אינו פודה רבן שמעון בן גמליאל תרי קולי אית ליה: לקתה חייב לרפאותה: תנו רבנן [ד]אלמנה ניזונת מנכסי יתומין וצריכה רפואה הרי היא כמזונות רבן שמעון בן גמליאל אומר [ה]רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה שאין לה קצבה הרי היא כמזונות אמר רבי יוחנן עשו הקזת דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא אתו לקמיה דר' יוחנן אמר להו [ה]איזילו קוצו ליה מידי לרופא אמר רבי יוחנן [ג]עשינו עצמנו כעורכי הדיינין מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר מעיקרא סבר [1]ומבשרך לא תתעלם ולבסוף סבר [ד]אדם חשוב שאני: **מתני'** [ה]לא כתב לה [ו]בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקהון דעם אחוהון חייב שהוא תנאי ב"ד [ז]בנן נוקבן דיהוין ליכי מינאי יהוין יתבן בביתי ומיתזנן מנכסי עד דתלקחון לגוברין חייב שהוא תנאי בית דין [ח]את [ט]תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי [ח]מיגר אלמנותיך בביתי חייב שהוא תנאי בית דין כך היו אנשי ירושלים כותבין [ט]אנשי גליל היו כותבין כאנשי ירושלים אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתיך לפיכך אם רצו יורשין נותנין לה כתובתה ופוטרין אותה: **גמ'** אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו ומי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות ואתו רבנן ומתקני דתירות ברתא הא נמי דאורייתא הוא דכתיב [2]קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים [י]בשלמא בנים בידיה קיימי אלא בנתיה מי קיימן בידיה הא [י]קא משמע לן דנלבשה וניכסה וניתיב לה מידי כי היכי דקפצי עלה ואתו נסבי לה ועד כמה אביי ורבא דאמרי תרוייהו [מ]עד לעישור נכסי ואימא דאב לירות דבעל לא לירות אם כן אב נמי מימנע ולא כתב ואימא היכא דכתב אב (א) לכתוב בעל היכא דלא כתב אב לא לכתוב בעל [נ]לא פלוג רבנן בת בין הבנים נמי תירות כנחלה שויוה רבנן בת בין הבנות תירות לא פלוג רבנן ותיגבי ממטלטלי ככתובה שויוה רבנן תטרוף ממשעבדי [ס]ירתון תנן ואימא אף על גב דליכא [ע]מותר דינר [ל]במקום דקא מיעקרא נחלה דאורייתא לא תקינו רבנן רב פפא איעסק ליה לבריה בי אבא סוראה אזיל למיכתב לה כתובתה שמע יהודה בר מרימר נפק אתא איתחזי ליה כי מטו לפיתחא הוה קא מפטר מיניה אמר ליה ניעול מר בהדאי
חזייה

מפני תיקון העולם. שלא ירגילו להעלות על דמיהן: **כנגד כתובתה.** אבל יותר מכתובתה לא דלא יהא טפל חמור מן העיקר תנאי כתובתה יתר על הכתובה: **תרי קולי.** לא יותר על דמיה שהיא ראויה לימכר בשוק ולא יותר על כתובתה: **וצריכה רפואה הרי היא כמזונות.** ואם צריכה רפואה הרי הרפואה כמזונות דתרווייהו חיותא נינהו: מזונות אין להם קצבה הלכך רפואה שיש לה קצבה שאינה חולה תדיר אינה בכלל מזונות: **קוצו ליה מידי לרופא.** שיקבל עליו רפואתה עולמית בכך וכך: **כעורכי הדיינין.** אוהב אחד מבעלי דינין ומטעים זכיותיו לדיין ועורך [הדין לפני] הדיינין לזכותו מיקרי עורכי הדיינין שעורך את הדיינין להפוך לגס לטובתו של זה: **מעיקרא.** כשהשיא עצה: **ולבסוף.** כשנתחרט: **מתני' יתר על חולקהון דעם אחוהון.** בני אשה אחרת אם תמותי בחיי ואירשך יטלו בניך כתובתיך. ונפקא מינה שמא מרובה היא או שמא יהו בני אשה האחרת מרובים ובניך מועטים וטוב להן שיטלו כתובת אמן והמרובים כתובת אמן ואפי' הכתובות שוות: **כל ימי מיגר ארמלותיך.** כל ימי משך אלמנותיך: **גמ' מפני מה תקנו כתובת בנין דכרין.** מאחר שהבעל יורש את אשתו למה תקנו שיורשים לבניה מה שירש ממנה דהיינו נדוניא שלה: **ויתן לבתו.** נדוניא יפה דאילו מתה יירשו בניה: **דרחמנא אמר ברא לירות.** דכתיב (במדבר כז) איש כי ימות ובן אין לו וגו' הא יש לו בנו יורשו ולא בתו: **ותקון דתירות ברתא.** שיתן לה האב ממונו שהיו בניו ראויין לירש: **בשלמא בנו בידו.** לבקש לו אשה שדרכו של איש לחזור על אשה(ב): **אלא בתו מי בידו.** וכי דרך אשה לחזור על איש: **ואימא דאב לירות דבעל לא לירות.** כיון דטעמא כדי שיקפוץ ליתן לבתו הוא דתקון נדוניא דיהב אב לבתו לירתון בניה דילה אבל שאר כתובות נכסי הבעל כגון מנה מאתים ותוספת דבעל לא לירתון: **אם כן.** דלא ירתי לשאר הכתובה: **אב נמי מימנע ולא כתב.** לבתו אחרי שזה מקפיד על שלו מלהוריש לבני בתי אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא: **היכא דכתב אב כו'.** כיון דטעמא משום שיקפוץ אב לתת נדוניא לבתו היא היכא דכתב אב נדוניא לבתו נכתוב בעל תנאי כתובת בנין דכרין והיכא דלא כתב אב נדוניא לבתו לא נכתוב בעל תנאי כתובת בנין דכרין: **לא פלוג רבנן.** לא חלקו בין כתובה לכתובה אחרי שרוב כתובות יש בהן נדוניא לא חלקו: **בת בין הבנים פירות.** ס)[כיון דטעמא משום נדוניא הוא היכא דאין לו נכיס ממנה אלא] יש לו בת מן אשה אחת ובנים מן האחרת תטול בת היחידה כתובת אמה לירש נדוניא שנתן אבי אמה מאי שנא דתקון בנין דכרין: **כנחלה שויוה רבנן.** דירתון תנן ואין בת יורשת בין הבנים: **בת בין הבנות פירות.** יש לו בת מן אשה אחת ובנות מן האחרת תטול בת היחידה כתובת אמה לירש נדוניית אבי אמה דהא אע"ג שויוה כנחלה יש משפט נחלה לבת בין הבנות: **לא פלוג רבנן.** במשפט כתובת בנין דכרין דבת בין הבנים לא תשקול ובת בין הבנות תשקול: **ותגבי ממטלטלי.** כיון דטעמא משום נדוניית אבי האם הוא אלמה אמרינן לעיל (דף נ.) כשם שאין הבנים יורשין אלא מקרקע ואוקימנא בכתובת בנין דכרין: **ככתובה שויוה רבנן.** ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה: **תטרוף ממשעבדי.** אי ככתובה שויוה ולקמן פליגי בה בריש פרק אע"פ (נה.): **ירתון תנן.** ואין ירושה במשועבדין: **ואימא אע"ג דליכא מותר דינר.** יתר על שתי הכתובות יטלו כתובת אמם כדין כתובת בנין דכרין אלמה תנן בפרק מי שהיה נשוי (לקמן צא.) אין שם אלא שתי כתובות חולקין בשוה: **מקום דמיעקרא נחלה דאורייתא.** משום נחלה דרבנן: **לא תקון רבנן.** נחלה דידהו לעקור נחלת חלוקה שוה לגמרי שהיא מן התורה הלכך כי איכא מותר דינר שיחלקוהו בשוה כנחלה דאורייתא יטלו אלו כתובת אמן ואלו כתובת אמן משום נחלה דרבנן ואי לא לא: **בי אבא סוראה.** חמיו היה והשיא רב פפא לבנו אחות אשתו כדאמרינן באלו נערות (לעיל לט:) אמרה לי בת אבא סוראה כי נהמא אקושא בחינכי ובסנהדרין (דף יד:) נמי אמרינן איש ושתי נשים שאין מטילין לכיס אחד כגון רב פפא ובת אבא סוראה: **אזיל.** רב פפא לבית אבי הנערה לכתוב כתובתה ושם יפסוק אביה ויכתוב לה בנדונייתה מה שיכתוב: **כי מטו לפתחא.** דאבא סוראה: **הוה מיפטר מיניה.** יהודה נטל רשות מרב פפא לחזור לאחוריו:
חזא

אין פודין את השבוין כו'. מרישא קאי: (ע) **אמר** הרי גיטה וכתובתה תרפא עצמה רשאי. לפי שרפואה היא בכלל מזונות והרי קבלה כנגד מעשה ידיה שעד עכשיו אבל אינו רשאי לומר תקבל את גיטה ותפדה את עצמה לפי שלא קבלה תשלום מפירות שאכל עד עכשיו:

ותגבה ממטלטלי בכתובה שויוה רבנן. והשתא שתקנו הגאונים שכתובה גובה ממטלטלי כתובת בנין דכרין נמי גביא ממטלטלי דהא ככתובה שויוה רבנן:

תטרוף ממשעבדי ירתון תנן. אף על פי שידע גם (ב) המקשה דירתון תנן אלא שבלשון קלר משיבו ור"ל דחכמים לא רצו לתת להם אלא דין ירושה כיון דמכח ירושה קאתו: **ירתון** תנן. גבי בת בין הבנים לא בעי לשנויי בהא לישנא דירתון תנן דאפילו למ"ד [יסבון] תנן מודה דלגבי הכי כנחלה שויוה רבנן כדמוכח ביש נוחלין (ב"ב דף קלא.) אבל לגבי ממשעבדי איכא פלוגתא בינייהו כדאמר התם וכרים אע"פ (לקמן דף נה.):
השתא

מסורת הש"ס

א) גיטין מה. ע"ש, ב) [תוספתא פי"ד], ג) לקמן סו. ע"ש, ד) [ברכות יט. וש"נ], ה) ב"ב קלא., ו) ב"ז שם, ז) [לקמן קג.], ח) [במשנה שבמשניות איתא מינך. ויעשכו [ברלסית לך] מתרגם ונגידו עי' תוי"ט], ט) [לקמן נה:], י) קדושין ל:, כ) [יבמות סו. קז. ב"מ כג:], ל) [לקמן נה. ב"ב קלא:], מ) [לקמן נא.], נ) [קדושין ל:], ס) נ"י כ"י, ע) [שייך לעיל נא. במשנה],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' היכא דכתב אב (לכתוב וכו' לא לכתוב בעל) תא"מ. ונ"ב ס"א לא גרסינן ליה: (ב) תוס' ד"ה תטרוף וכו' שידע גם המקשה. נ"ב עיין בפ' אע"פ דף נה:

◆

מוסף רש"י

עשינו עצמינו כעורכי הדיינין. כקרוב של בעל דין או אוהבו הבא אצל דיינין ועורכו ברלאות אחר זכות אוהבו או קרובו (לקמן פו. ועי' רש"י אבות פ"א מ"ח). **אדם חשוב שאני.** לפי שלמדין הימנו ויש שעשו אף שלא לקרובים (שם). **בנין דכרין כו'.** היו לו שתי נשים וכתובת האחת גדולה משל חברתה ומתו שתיהן בחייו וירשן, או אחת בחייו וירשה, ואע"פ לא נטלה כתובתה אלא בניה, אם יש לה בן זכר הימנו, וכשבאין לחלוק בניו נכסיו אחר מותו, נוטלין אלו כתובת אמן ואלו כתובת אמן והשאר חולקין בשוה, ואין יכולין בני הקיימת לומר אנו נטול כתובת אמנו שהיא כבעלת חוב, ואתם לא תטלו שאין לאמכם כתובה שהרי בעלה ירשה (ב"ק פט.) וכגו שניה אפילו הן נקבות נוטלין כתובת אמן מדיחב נמיר, שהרי נתאלמנה מאחיכם, וכגו דראשונה אם יש זכרים נוטלין כתובת אמן ואע"פ דמתה בחייו (יבמות צא.). **שהוא תנאי ב"ד.** שבית דין תקני כתובת בנין דכרין (רשב"ם ב"ב קלא.). **כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו.** דאם נותן לבתו אינו יודא מורעו אם בתו מתה קודם בעלה שירשני בניה את כתובתה אחר מות אביהם (שם). **אלא בנתיה מי קיימן בידיה.** כלום יכול להרגיל לה אנשים להשיאה לאמר קרא ואת בנותיכם תנו לאנשים (קדושין ל:). **ירתון תנן.** אינן ירתון כסף כתובתיך וירושה לא טרפא לקוחות (לקמן נה.).

◆

תוספות רי"ד (המשך)

בנ"ד הם יורשין כל הכתוב בשטר הכתובה בין נדוניא בין תוספת וכפ' י"נ (דף קנא) מקשה והא אין אדם מקנה דבר למי שלא בא לעולם ואפילו לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ למי שישנו בעולם אבל למי שאינו בעולם לא ומשני תנאי ב"ד שאני: אר"י משום רשב"י מפני מה הקינו כתובת בנ"ד. פי' המורד וכו' כך אחרי שמה"ת בעל יורש את אשתו למה תקינו שיורשו לבנים מה שיורש הוא ממנה דהיינו נדוני' כדי שיקפוץ אדם ליתן לבתו כבנו. פי' שאלמלא לא הקנוהו יהא כאו"א דן בעצמו איך אני נותן נכסי לבתי שמא תמות בחיי בעלה וירשנה ותפול ירושתי ביד אחרים אבל עכשיו יתן לה (הכה) [האבן] ואומר אפי' תמות בתי בחיי בעלה יירשנה בנה וכן בתי חביבה עלי כבני: ועד כמה פי' זקוק לתת לה אביי ורבא דאמרי תרווייהו עד עישור נכסי. ואימא דאב לירות דהיינו הנדוניא דבעל לא לירות דהיינו מנה ומאתים ותוספת. פי' אחרי שהתקנה היא כדי שיקפוץ ניתקין נמי הנדוניא דאב לירות. א"כ פי' דלא ירתי לשאר כתובה מימנע אב ולא כתב לבתה. פי' יאמר כך אחרי שזה מקפיד על שלו מלהוריש לבני בתי גם אני אמשוך ידי מלהרבות נדוניא: ואימא. פי' כיון דטעם דניתקנה הוא כדי שיקפוץ היכא דכתב אב נדוניא לכתוב בעל להאי תנאה פי' בנ"ד היכא דלא כתב אב לא לכתוב בעל לא פלוג רבנן [לא] שלא יהא תנאי כתובה עדיף מכתובה עצמה והשתא דתקון רבנן דמתיבתא למיגבי כתובה ממטלטלי מיבעיא לי אי גביא נמי כתובת בנ"ד ממטלטלי אי לא ומסתמא דגביא דהא אי לאו דלא לגרי תנאי כתובה עדיף מכתובה עצמה הוי מן דינא דליגבי ממטלטלי והשתא דכתובה עצמה גביא איהי נמי גביא: ותטרוף ממשעבדי. פי' אם ככתובה שוינהו כדרך שטורפת האשה דהא [...] קודם לכן ולמה כפי' י"נ וכפי' אע"פ נמי בשמעתא קמייתא אמרי' לא טרפא ממשעבדי. ירתון תנן. פי' ו[...] במר ששעבד האב אין הבנים יורשים: ואימא. פי' כיון שהטעם הוא כדי שיקפוץ אע"ג דליכא מותר דינר לחלוק

א) נראה דחסר כאן וצ"ל ותגבי ממטלטלי כתובה שויה רבנן שלא יהא תנאי כתובה וכו'.